

LA DESTRUCCIÓ DEL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC: LA CASA DELS ESPINÓS, AL TERME MUNICIPAL DE TEULADA

Jaume Buigues i Vila

Primum non nocere

RESUM

Encara que sembla mentida, al 2022, a la Marina Alta, assistim a una barbàrie que no té fre, a una pèrdua irreparable del patrimoni arquitectònic, a la destrucció conscient, amb el vist-i-plau de les autoritats locals, de béns culturals d'enorme rellevància per al patrimoni arquitectònic i la història comarcal, com ara ha estat el cas de la demolició de la casa dels Espinós o de Sant Vicent, al terme municipal de Teulada, la qual podem emmarcar en allò que ha vingut a anomenar-se neteja cultural de les arrels. Tot a causa d'un creixent desenvolupisme constructiu, emparat per l'especulació immobiliària i el afany de guanyar diners fàcils.

PARAULES CLAU

destrucció del patrimoni cultural, patrimoni històric, arquitectura rural, casa de tros, casa amb torre, riurau, edifici de mèrit, casa dels Espinós, casa de Sant Vicent, Teulada, Moraira, especulació immobiliària.

THE DESTRUCTION OF ARCHITECTURAL HERITAGE: CASA DELS ESPINÓS IN THE MUNICIPALITY OF TEULADA

Jaume Buigues i Vila

ABSTRACT

Unbelievable as it may seem, in the year 2022 in the Marina Alta we bear witness to frantic acts of vandalism: the irretrievable loss of architectural heritage, the deliberate destruction of cultural assets of great relevance for the architectural heritage and regional history, and all with the complicity of the local authorities, as in the case of Casa dels Espinós or Casa de Sant Vicent in the municipality of Teulada. Phenomena that can be classed as acts of cultural cleansing of roots. And just because of frenzied and uncontrolled urban development comforted by real-estate speculation and greed for easy money.

KEY WORDS

Destruction of cultural heritage, historical heritage, rural architecture, casa de tros, house with tower, riurau, remarkable building, Casa dels Espinós, Casa de Sant Vicent, Teulada, real estate speculation.

PATRIMONI DESAPAREGUT

Amb aquest article volem fer una denúncia pública de la demolició de la Casa dels Espinós (o de Sant Vicent), al terme municipal de Teulada, un element patrimonial que ha estat enderrocat amb el vist-i-plau de les autoritats locals; també volem difondre la tasca reivindicativa que l'Associació Cultural Amics de Teulada duu a cap per la salvaguarda del nostre patrimoni cultural amb el desig de projectar-lo cap al futur, cosa que en aquesta ocasió ha estat infructuosa ja que no s'ha pogut salvar de la piconadora una casa singular i de mèrit. Ni les autoritats municipals, ni els especuladors de la propietat immobiliària, han tingut presents allò que, sobre la preservació del patrimoni construït, deia l'escriptor anglès John Ruskin *“la conservació dels monuments del passat no és una simple qüestió de conveniència o de sentiment. No tenim el dret de tocar-los. No ens pertanyen. Pertanyen en part a qui els van construir i en part a les generacions que han de vindre darrere”*.

Casa dels Espinós o de Sant Vicent

L'Associació Cultural Amics de Teulada, en data 8 de maig de 2021, va demanar a l'ajuntament de Teulada la protecció de la Casa dels Espinós o de Sant Vicent, per tractar-se d'un edifici d'interès històric i patrimonial.¹ No obstant això, l'ajuntament de Teulada va autoritzar la demolició de l'immoble, la qual es va materialitzar un any després, al mes de maig de 2022, cosa que ha suposat un desastre per a l'arquitectura i el patrimoni valencià.

La Casa dels Espinós, també coneguda com a Casa de Sant Vicent, perquè tenia a la façana una fornícula amb la imatge d'aquest sant,² estava emplaçada a la partida Paigi del terme municipal de Teulada, al vessant de ponent d'un tossal i molt a prop dels camps de conreu de la Rambla i les Sorts, vora el camí de la Mar, ara carretera CV-743, que uneix els nuclis urbans de Teulada i Moraira, i tot i ser

Plafó ceràmic de sant Vicent

1 Referenciada per:

- Joan Ivars i Jaume Buigues, en el llibre, "El Patrimoni artísticomonumental de Teulada". Ajuntament de Teulada – ACAT. 1992 i 1999.

- Paco Tortosa, en el llibre "Teulada Moraira. Balcó a la mar entre riurats i ceps de moscatell. Edicions 96 – Ajuntament de Teulada. 2017.

2 Aquest plafó ceràmic ha estat estudiat pel professor Fernando Sendra i publicat en el llibre "Plafons ceràmics devocionals a la Marina Alta," de l'any 1995.

un edifici fortificat o casa amb torre, no va estar inclòs en l'inventari de patrimoni arquitectònic del Catàleg de Béns i Espais Protegits del municipi de Teulada que es va aprovar l'any 2005.

ORIGEN I ARQUITECTURA

A la casa dels Espinós, en origen, s'hi juxtaposaven les funcions d'habitatge, residència dels propietaris, dotada d'oratori, un fet consubstancial a la religiositat de l'època de construcció, ja que, aleshores, el capellà s'hi traslladava a fer missa a la casa de les famílies més distingides; de casa agrícola amb riurau orientat a migjorn i adossat a la façana principal, amb arcs de mig punt sustentats per pilar decoratiu bastits amb pedra de tosca; estava dotada de cup i almàssera, per al servei de la finca i del veïnat de la partida i voltants; i de torre de tres cossos en altura, que permet el control i la fortificació en cas de necessitat, cosa que dóna lloc a una arquitectura altament específica adaptada a unes condicions constructives, al medi físic de la propietat rústica i a una economia agrària expansiva d'explotació del territori que s'articulava lligada a l'antiga via de comunicació que unia el nucli urbà de Teulada amb el Port i la Mar.

Vista general del conjunt de la casa dels Espinós o de Sant Vicent

Originàriament era una casa gran, aïllada, amb fortes mesures de seguretat, les pròpies d'una casa amb torre d'estructura robusta i vertical edificada amb maçoneria i carreus als cantons. Amb la pèrdua del caràcter defensiu se li van introduir buits, en especial a la façana de ponent, on s'habilita una porta d'accés exterior i dos balcons. Aquesta edificació, possiblement, es construiria a les acaballes del segle XVII o principis del XVIII, amb ampliacions al segle XIX i XX. S'edifica en un moment en què es constata l'ocupació territorial del camp arran de la romputa dels erms que es duu a termini durant el segle XVIII per l'oligarquia local, que ocupa els principals càrrecs municipals i estaments eclesiàstics amb les consegüents prerrogatives que, per a aquests grups familiars ascendants, podien propiciar el conreu de la vinya per a la producció del vi o de la pansa, que aleshores començava a tindre un mercat creixent. De fet, es té constància que al segle XVIII eren propietaris de la casa i la finca la família Espinós, de qui pren el nom i de la qual, aleshores, hem de destacar Basilio Espinós, personatge que té especial importància en la societat teuladina d'aleshores, ja que durant molts anys fou l'escrivà o notari oficial de Teulada.³

³ Joan Ivars. 2006. "Els noms de lloc i de persona del municipi de Teulada". Ajuntament de Teulada – IECMA.

Pel que fa a l'aspecte arquitectònic, estem davant una arquitectura estretament vinculada a la transformació del territori i a la producció de la finca agrícola on s'hi troba emplaçada. No obstant això, no podem fer una descripció detallada de l'interior de la construcció ja que no hi vam poder accedir a abans de la seua demolició.

El riurau adossat a la façana principal

Ara bé, podem dir que el patró bàsic utilitzat en la seua edificació, per a la planta de les diferents unitats que configuren el conjunt de l'immoble, és la d'unitats habitacionals de dues crugies, que constitueixen un volum compacte de tres murs de càrrega, paral·lels a la façana, amb coberta a dues aiguavessants amb un desenvolupament longitudinal també paral·lel a la façana. Un conjunt d'espais que s'hi van construir adaptats a les funcions i activitats que havien de desenvolupar.

DESMEMBRAMENT DE LA FINCA I FINAL DESASTRÓS

Aquesta finca manté les seues funcions fins a la segona meitat del segle XX, quan el turisme residencial, recolzat en aquestes estructures de propietat territorial, transforma l'economia i desbanca la societat tradicional agrària. És aleshores quan es ven la propietat. Per una part, la finca agrícola, que es converteix en una urbanització residencial, i per altra, la casa, que es reforma per tal de convertir-la en un restaurant l'any 1977, ja que el nou propietari va considerar que el patrimoni també pot ser rendible econòmicament. No obstant això, l'estructura de l'edifici no va canviar significativament, per la qual cosa la conservació d'aquest immoble haguera

estat d'interès, tant per a l'enteniment de les formes i espai de l'habitatge rural amb torre associada (com a element de fortificació), anterior a l'edificació de les cases amb riurau que prosperen al segle XIX, com per testimoniar la seua contribució al patrimoni cultural del municipi de Teulada, com a cas únic en el terme municipal, i al patrimoni cultural valencià.

En el seu lloc, ara tenim un solar de centenars de metres quadrats buit enmig d'una zona urbanitzada i plena de xalets, on està previst que la promotora que va impulsar l'enderrocament construisca un edifici destinat a un supermercat, sense respectar la singularitat arquitectònica de l'edificació ara enderrocada, que podíem considerar de valor arquitectònic excepcional per les seues característiques tipològiques i morfològiques que, com ja s'ha dit, eren úniques al terme municipal de Teulada.

La conseqüència no pot ser més nefasta, estem davant la destrucció d'una edificació irrecuperable, d'una *neteja cultural de les arrels*, que dóna peu a una societat sense identitat ni memòria, degradada i desfigurada de manera intensa.

CONSCIENCIACIÓ I RESPECTE A LA CONSERVACIÓ DEL PATRIMONI CULTURAL

Malauradament, al llarg de tot el territori valencià, quasi cada dia, ens trobem amb exemples de pèrdues irreparables de patrimoni, especialment de patrimoni rural, el que ha definit durant molts segles la personalitat valenciana, sense que ningú repare en la destrucció irreversible que açò suposa. Com podem actuar davant de tot això? Avui, més que mai, cal conscienciar i emprendre accions per posar fora de perill unitats arquitectòniques que són mostres úniques del nostre passat, immobles tan emblemàtics com la desapareguda "Casa dels Espinós". El problema davant el qual ens enfrontem és d'enorme calat, ja que l'interès dels propietaris d'habitatges singulars representatius de l'arquitectura tradicional, és el de no invertir en la seua conservació o restauració, no els importa que siguin enderrocats, perquè únicament aspiren a traure un profit econòmic immediat amb la seua venda, sempre amb la vista grossa i l'actuació molt controvertida per part d'alguns governants municipals. Parlem de la desaparició del coneixement de les nostres arrels, en aquest cas, dels vestigis culturals de l'arquitectura rural, però també en podem parlar d'arquitectura urbana, de restes arqueològiques ... molt importants per al coneixement de la història.

En les nostres mans tenim la tasca de la sensibilització, d'emprendre accions per difondre i defensar el patrimoni, i reivindicar i enfortir el coneixement de les nostres arrels i els seus valors, tant des del terreny de l'educació, tot i que siga des de la no formal, com de la conscienciació als propietaris i inversors per tal que s'hi sumen a la visió que el patrimoni pot ser rendible econòmicament sense enderrocar-lo, i com no, dels polítics, ja que, per molta legislació de patrimoni que hi haja, la situació seguirà igual fins que no hi haja una visió política clara, que la preservació del patrimoni cultural forma part d'un projecte de futur.